

Utószó

A horvátországi magyarok történetében 1991 júniusában lezárult egy történelmi korszak. A szlovén és horvát önálló államiség kinyilvánításával szétesett az a Jugoszlávia, amelynek össze nem illő területeit, eltérő kultúrájú és mentalitású népeit csak királyi, majd kommunista diktatúrával lehetett összetartani.

A végleges szakítás után megkezdődött a minimális szerb nemzeti program megvalósítása: a szerblakta területek erőszakkal történő egyesítése, az „ahol egy szerb él, az Szerbia” alapon. A fegyveres erőt ehhez a csetnik-hagyományokat felélesztő félkatonai szervezetek, szabadcsapatok adták, a szerb parancsnokság alatt álló szövetségi néphadsereg logisztikai támogatásával. A gyenge és kiképzetlen horvát rendőrség és a szerveződő nemzeti gárda vadászpuskái és géppisztolyai nem fejthettek ki komoly ellenállást a szerb harcokocsikkal, lövegekkel, ágyunaszádokkal és repülőkkel szemben. Hangsúlyoznunk kell, hogy a magyarok lakta Dél-Baranyában és Kelet-Szlavóniában nem elsősorban a velük együtt élő szerbek kezdték az ellenségeskedést, hanem a Vajdaságból átdobott, főként betelepített „kolonistákból”-telepesekből verbuválódott zsoldosok, akik az ottani szerbeket is megfélemlítettek. Sok faluból odaküldött buszokkal evakuálták a nőket és gyerekeket; Szentlászlón (Laslovo) házuk felgyújtásával fenyegették meg a szerb családokat, ha nem hajlandók „menekülni”.

1991 július-augusztusától egymást érték az atrocitások, népirtások a relatív többségben lévő horvátok, de a többi nem-szerb etnikum, így a magyarok, szlovákok, csehek és ruszinok ellen is. Ürügyül szolgált erre az, hogy az első valóban szabad választásokon, 1990-ben, ők is többnyire a független Horvátországra voksoltak. Az „etnikai tisztogatásnak” nevezett tudatos és szervezett mészárlás, elűzés és az etnikai-vallási hovatartozás megváltoztatására való kényszerítés a borovói, dályai és környékbeli váratlan rajtaütésekkel, Szentlászló szétlövésével, Vinkovac, Vukovár és Eszék ostrom alá fogásával, a baranyai háromszög ellenállás nélküli megszállásával, Újlak (Ilok) elfoglalásával kezdődött. Az „eredmény”:

több ezer, túlnyomórészt polgári áldozat, több tízezer szülőföldjéről elűzött. A kórogyiak egy hónapos ostrom után menekültek el.

Čakovac, Ójankovác és Haraszti lakossága is elmenekült, de az utóbbiak 1992 áprilisában visszatérhettek részben lerombolt, a tűzszüneti vonaltól 300 m-re fekvő falujukba; jelenleg Haraszti az egyetlen magyar többségű község horvát területen.

A magyar etnikum vérvesztése legkevesebb 1500–2000-re tehető, figyelembe véve, hogy a lerombolt Vukovárra is sokan költöztek be a környékbeli, részben magyarlakta falvakból, valamint a menekülés közben elpusztultakat.

1991 végéig a magyar többségű falvak népességének csökkenése: Várdaróc: 50 %, Csúza 16 %, Kopács: 47 %, Laskó: 14 %, Újbezdán: 31 %, Sepse, Vörösmart: 11 %.

A vegyes lakosságú települések magyarjainak 40–90%-a távozott. Az elmúlt három év során a horvátországi magyarság gerincének számító, egy tömbben élő baranyai magyarság fele menekült el, a fiatalok és csaknem a teljes értelmiség. A Horvátországi Magyarok Szövetsége és a Horvátországi Magyar Néppárt vezetőiből, elnökségi tagjaiból 1991 augusztusában 31 tagú válságtörzs alakult, amely 1992-ben is folytatta tevékenységét. Ennek két fő területe a menekültek segítése, a hatóságokkal való kapcsolattartás Horvát- és Magyarországon, valamint a nemzetközi közvélemény tájékoztatása.

A legutóbbi felmérések szerint a horvátországi magyarok mintegy harmada, 8500 fő vált hontalanná. Magyarországon négyezren, Horvátországban háromezren (Eszék: 2200, Vinkovác: 800), Nyugat-Európában és a tengeren túl 1500-an élnek; legrosszabb körülmények között a horvátországi menekülttáborok lakói, a frontvonal közelében.

Az 1991–92-es tanévben az 1500 horvátországi diák közül mintegy nyolcvan tanult magyar anyanyelükön Mohácson, Siklóson, Harkányban és Nagyatádon. Pécssett három iskolában, köztük a Miroslav Krleža általános iskola-gimnáziumban folyt a horvát nyelvű oktatás 179 általános iskolás és 113 gimnazista számára Eszék, Pélmonostor és környékéről, kiknek 80%-a tanulta a magyart, mint környezeti nyelvet. Az előző, 1990–91-es tanévben Horvátországban 640-en tanultak magyar és kettős oktatási nyelvű iskolákban, ezren jártak az anyanyelv-ápoló órákra. Becslések szerint ezek fele-kétharmada Magyarországra vagy nyugati országokba menekült, így az első háborús tanévben mindössze 100 tanuló részesült horvátországi tanterv szerint magyar nyelvű oktatásban a meg nem szállt területeken. Már korábban feladatul tűzték ki a magyar nyelvű oktatás újraindítását Eszéken.

A szerbek-megszállta területen maradt 5-6000 öreg, fizikailag és lelkileg is leromlott állapotban lévő túlélő helyzete egyre kilátástalanabb. Három éve folyik a terület módszeres kirablása, az autóktól, gépi berendezésektől a konyha-

bútorig és a tetőgerendáig. Vetőmag-, műtrágya-, munkagép-, alkatrész- és üzemanyag-hiány miatt a mezőgazdasági termelés a korábbi töredékére esett vissza. Fogytán van az élelmiszer és gyógyszer, szinte teljesen megszűnt az egészségügyi ellátás, a kórházak megközelíthetetlenek. Az úgynevezett „Krajina” el van zárva a külvilágtól: a korábban is gyér telefonhálózat nem működik, akadozik az áramszolgáltatás. 1994. január 1-től a határátlépési illeték 11 DM (az átlagos nyugdíj 1-2 DM), de csak a krajainai okmányokkal rendelkezők számára – ezeket az okmányokat viszont írásbeli hűségnyilatkozat ellenében állítják ki.

A szervezett betelepítés következtében teljesen megváltoztak az etnikai arányok: Dél-Baranyába és Kelet-Szlavóniába 25-30, más források szerint 40 000 új „kolonista” érkezett, folyik a vidék elszervesítése, a nem-szerb emlékek megsemmisítése: Horvátország-szerbe számos katolikus és protestáns templomot romboltak le, gyűjtöttak fel, köztük a bellyeit, kórógyit, laskóit, szentlászlóit és újbezdánit, s lelkészeiket elüldözték. A magyar nyelvű oktatás megszűnt, csupán Laskón és Vörösmarton működik (még) alsó tagozat. A többi helyeken a tanítás szerb nyelven és cirill betűkkel folyik. Nem tevékenykednek a kulturális intézmények, egyletek, művészeti csoportok sem, az eszék-rétfalusi Népkör és a zágrábi Ady Endre Kultúrkör kivételével.

A háborús viszonyok ellenére a Magyar Képes Újság – csökkentett terjedelemben ugyan – két szám kivételével folyamatosan megjelent, Eszéken és Zágrábban.

Az élet- és vagyonbiztonság az ENSZ-UNPROFOR erők megérkezése után sem állt vissza. A horvátokat és magyarokat állásaikból elbocsátják, folytatódtak – a főként éjszakai – lövöldözések, rablások, gyilkosságok és házfoglalások. Panasztételre, jogorvoslatra nincs lehetőség, mert a békefenntartók együttműködnek a helyi szerb hatóságokkal, a nem-szerb lakosság csak szerb hivatalos közeg jelenlétében érintkezhet a nemzetközi erők tagjaival, megfigyelőkkel, újságírókkal.

A helyzet jobbra fordulására, az elűzöttek visszatérésére nincs sok remény, mert Oroszország érezhetően a szerbeket támogatja. A nyugat-európai országok közvéleményére, a kormányok állásfoglalására pedig az érdektelenség a jellemző: a status quo megőrzése címén az adott helyzet, a területszerzések elfogadása, bármilyen fegyveres beavatkozás elvetése, az emberi jogi szempontok figyelmen kívül hagyásával. A hivatalos brit álláspont szerint – csapataik jelen vannak a térségben – nincs meghatározva, hogy a UNPROFOR erőknek milyen – horvát vagy szerb – helyi hatóságokkal kell együttműködni, és felhatalmazásukban nem szerepel, hogy elő kell segíteniük az elűzött lakosság visszatelepítését. Ezért úgy tetszik, hogy megalapozatlanok a horvát hivatalos személyiségek (például Tudjman elnök) kijelentései és ígéretei a közeli hazatérésről és a visszafoglalható területek újjáépítéséről. A Magyarországra menekültek egy része számára – akik közül sokan kérték a magyar állampolgárságot – mindenkit kielégítő meg-

oldás lenne, ha a pusztuló, elnéptelenedő Ormánságba telepítenek le őket, közel szülőföldjükhöz.

A nemzetközi elismerés érdekében megalkotott új horvát alkotmány és kisebbségi törvény rendelkezései biztosítják a nemzeti szimbólumok használatát, az anyanyelvi oktatást, tájékoztatást és kiadói tevékenységet. Közéleti nyelvhasználatra, a helyi önkormányzatok önkéntes társulásaiból kialakítható területi autonómiára azonban a kisszámú és szórányban élő magyar kisebbségnek nincs jogosítványa. A száborba egyetlen magyar parlamenti képviselőt sikerült beválasztani, Faragó Ferenc tanárt, az 1993 áprilisában Zágrábban megalakított Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségének elnökségi tagját.

(1994. szeptember)